

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XXIII. De ipsa charitate secundum se.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](#)

QVAEST. XXII.

ARTIC. II.

52

tum. Non antem prohibetur quod parentes deho-
norentur, nisi per hoc, qd non honorantibus pe-
nancibet in lege. Et quia debitum est ad huma-
nam salutem, ut speret homo de Deo, sicut ad hoc
hō inducēdū aliquo prædictorū modorū quasi af-
firmatiū, in quo intelligere prohibito oppositi.

*Super quod. nigris.
miseris articulam secundum.*

ARTICVLVS II.

*Vtrum de timore fuerit dandum ali
quod præceptum.*

AD SECUNDVM sic procedi-
tur. Videtur, qd de timore
non fuerit dandum aliquod præ-
ceptum in lege. Timor. n. Dei est
de his, que sunt p̄æambula ad le-
gem, cum sit initium sapientie:
sed ea que sunt p̄æambula ad le-
gem, non cadunt sub præceptis le-
gis. ergo de timore non est dan-
dum aliquod præceptum legis.

¶ 2 Praet. Posita cā ponit effectus:
sed amores causa timoris. omnis
timor ex aliquo amore proce-
dit, ut dicitur* Au. i li. 3. ergo sup-
posito præcepto de amore, super
fluum suissit præcipere timore.

¶ 3 Pra. Timori aliquo mō oppo-
nitur præsumptio: sed nulla pro-
hibito inuenitur in lege de præ-
sumptione data. ergo uidetur q
ne de timore aliquod præcep-
tum dari debuerit.

SED CONTRA est, quod dicit
Deut. 10. Etnunc Israel, quid do-
minus Deus tuus petit atque nisi ut
timeas dominum Deum tuum; sed illud a nobis requirit, quod
nobis precipit obseruandum. ergo sub præcepto cadit, q
aliquis pertinet ad Deum.

RE S P O N. Dicendum, qd du-
plex est timor. s. seruulis, & filialis.
Sicut autem aliquis inducitur ad
obseruantiam præceptorum legis
per spem premiorum, ita eti-
citat ad legis obseruantiam per ti-
morem penarum, qui est timor
seruili. Et sicut patet secundum
prædicta, in ipsa legislatione non
sunt præceptum dandum de actu
speci, sed ad hoc fuerunt homines
inducendi per promissa: ita nec de timore, qui respi-
cit penam, sunt præceptum dandum per percepti-
mū: sed ad hoc fuerunt homines inducendi per co-
minationem penarum, quod sicut factum & in ipsis
præceptis decalogi, & postmodum consequenter in
secundariis legis præceptis. Sed sicut sapientes, & pro-
phetæ consequenter, intendentis homines stabilire
in obseruantiis legis, documenta tradiderunt de spe
per modū admonitionis, vel præcepti, ita etiā de ti-
more: sed timor filialis, qui reuertentia exhibet Deo,
et qui quoddam genus ad dilectionem Dei, & pri-
cipiū quoddam omnium eorum, que in Dei obseruan-
tientia. Et ideo de timore filiali dantur præcepta
in lege, sicut & de dilectione, quia utriusque est præ-
balium ad exteriōres actus, qui præcipiuntur in lege,
ad quos pertinent præcepta decalogi. Et ideo in au-

A thoritate legis inducta requiri ab hoīe timor, & ut
ambulet in via Dei colēdō ipm, & ut diligat ipm.
AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor fi-
lialis est quoddam p̄æambulum ad legē, nō sicut ex-
trsecū aliquid, sed sicut principium legis, sicut et
dilectio. Et iō de utroque dantur præcepta, quae sunt
quasi quedam principia communia totius legis.

AD SECUNDVM dicendum, qd ex amore sequi-
tur timor filialis, sicut et & alia bona opera, que ex
charitate sunt. Et ideo sicut post præceptum charita-
tis dantur præcepta de aliis actibus virtutum: ita et
similiter dantur præcepta de timore, & amore charita-
tis. Sicut et in scientiis demonstratiū non sufficit po-
nere principia prima, nisi et ponantur cōcluſiones,
que ex his sequuntur vel proxime, vel remote.

AD TERTIUM dicendum, qd inducito ad timore
sufficit ad excludēdā p̄æumptionē, sicut et inducito ad
spē sufficit ad excludēdū desperationē, ut dictū est.

QVAESTIO XXXIII.

*De Charitate secundum se, in octo
articulos diuina.*

*Super quod. nigris.
miseris articulam primum.*

ON SEVENTER cō-
fiderandum est de chari-
tate. Et primō, de ipsa
charitate. Secundō, de do-
no sapientiæ ei correspondente.
¶ Circa primum consideranda
sunt quinque. Primo, de ipsa chari-
tate. Secundō, de obiecto chari-
tatis. Tertiō, de actibus ei. Quar-
to, de uitijis oppositis. Quinto, de
præceptis ad hoc pertinentibus.

¶ Circa primum est duplex con-
sideratio. Prima quidem de ipsa
charitate in se. Secunda, de charita-
te per cōparationē ad subiectum.
CIRCA PRIMUM queritur octo.
¶ Primō, Vtrum charitas sit ami-
cītia.

¶ Secundō, Vtrum sit aliquid
creatum in anima.

¶ Tertiō, Vtrum sit virtus.

¶ Quarto, Vtrum sit virtus specialis.

¶ Quinto, Vtrum sit una virtus.

¶ Sexto, vtrum sit maxima virtutū.

¶ Septimō, Vtrum sine ea possit
esse aliqua uera virtus.

¶ Octauō, vtrum sit forma virtutū.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum charitas sit amicītia.

AD PRIMVM sic proceditur.
Videtur, quod charitas non
sit amicītia. Nihil enim est ita pro-
priū amicītia, sicut conuiuere
amicō, ut dicitur* Philos. in 8. Eth.
sed charitas est hominis ad Deū,
& ad angelos, quorum non est
cum hominibus conuersatio, ut
dicitur Dan. 2. ergo charitas non
est amicītia.

¶ 2 Pr. t. Amicītia nō est sine reda-
matione, ut dicitur † in 8. Eth.
sed charitas habetur et ad inimi-
cū. Secunda Secundae S. Thoma.

2. di. 27. q. 2.
et. 1. Et ult.
q. 1. art. 2. ad
5. & q. 2. art.
2. ad 5.
† lib. 8. Eth.
et lib. 5. an
te med. 10. 5.

G 4 mus

cos, secundum illud Matth. 5. Diligite inimicos vestros. ergo charitas non est amicitia.

¶ 3 Præt. Amicitiae tres sunt species, secundum Philolophum * in 8. Eth. scilicet amicitia delectabilis, utilis, & honesti. sed charitas non est amicitia utilis, aut delectabilis, t̄ dicit enim Hier. in epistola ad Paulinum, quæ ponitur in principio Bibliae. Illa est vera necessitudo, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non praesentia tantum corporū, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum Scripturarum studia conciliant. Similiter etiam non est amicitia honesti, quia charitate diligimus etiam peccatores. Amicitia vero honesti non est nisi ad virtuosos, vt dicuntur * in 8. Eth. ergo charitas non est amicitia.

SED CONTRA est, quod Io. 15. dicitur. Iam non dicam uos seruos, sed amicos meos: sed hoc non dicebatur eis, nisi ratione charitatis. ergo charitas est amicitia.

RESPON. Dicendum, q̄ secundum Philosophum * in 8. Eth. Nō quilibet amor habet rōnem amicitiae, sed amor qui est cū benevolentia, quando. s. sic amam⁹ aliquem, ut ei bonum uelimus. Si autem rebus amatis non bonum uelimus, sed ipsum eorū bonū nobis uelimus, sicut dicimus amare uinum, aut equum, aut alii quid huiusmodi, nō est amor amicitiae, sed cuiusdam cōcupiscētiae. Ridiculum enim est dicere, q̄ aliquis habet amicitiam ad uinum, uel ad equum. Sed nec benevolentia sufficit ad rationem amicitiae, sed requiritur quadā mutua amatio: q̄a amicus est amico amicus. Talis aut̄ mutua benevolentia fundat superiuorū cōmunicationē. Cū ergo sit aliqua communicaō homini ad Deum, secundum quod nobis suam beatitudinem communicat, super hāc communicationem oportet aliquam amicitiam fundari. De qua quidē communicatione dicitur. ad Corin. i. Fidelis Deus, per quem uocati estis in societatem fili eius. Amor autem super hanc cōmunicationem fundatus, est charitas. Vnde manifestum est, quod charitas amicitia quædam est hominis ad Deum.

AD PRIMUM ergo dicendū, quod duplex est hominis uita. Vnaquidem exterior secundum naturam sensibilem & corporalem: & secundum hanc uita non est nobis communicatio, uel cōversatio cum Deo, & angelis. A-

Filia autē est uita hominis spirituālis secundum mentem: & secundum hanc uita est nobis cōueratio & cū Deo, & angelis, in præfenti quidē statu imperfekte. Vnde dicitur Phil. 3. Nostra conuersatio in celis est. Sed ista cōuersatio perficitur in patria, quando serui ciuii seruient Deo, & uidebūt faciem eius, ut dicitur Apo. ult. Et ideo hic ē charitas imperfecta, sed perficietur in patria.

AD SECUNDUM dicendum, q̄ amicitia tēdit ad aliquem dupliciter. Vno modo res siūs: & sic amicitia nunquam est, nisi ad alii modo se extendit ad aliquem respectuā scripturæ: sicut si aliquis habet amicitiam ad alium, ratione cuius diligit omnes ad alium pertinet, siue filios, siue seruos, siue cuncte ciuitates, & tanta potest efficiēti, q̄ propter amicum amentur hi, qui continent, et si nos offendant, uel odiant. Et hoc amicitia charitatis se extendit etiā ad inimicos diligimus ex charitate in ordine Dei, principiter habetur amicitia charitatis.

AD TERTIUM dicendum, q̄ amicitia non habetur nisi ad virtuosum, sicut personam: sed eius intuitu diliguntur etiam si nō sint virtuosi. Et hoc modo quæ maximè est amicitia honesti, se extendit, quos ex charitate diligimus pro-

ARTICVLVS II.

Vtrum charitas sit aliiquid creatum in anima.

AD SECUNDUM sicut procedit. Videatur, quid charitas non sit aliiquid creatum in anima. Dicit enim Au. * in 8. de Tr. Qui proximū diligit, consequens est ut ipsam dilectionem diligit. Deus autem dilectio est: consequens est ergo ut præcipue Deum diligit. Et in 15. † de Trin. dictum est, Deus charitas ē: sicut dictum est, Deus sp̄ritus est. ergo charitas non est aliiquid creatum in anima, sed est ipse Deus.

¶ 2 Præterea. Deus est spiritualiter uita animæ, sicut anima uita corporis, secundum illud Deut. 30. Ipse est uita tua: sed anima uificat corpus per scipiam. ergo Deus uiuificat animam per scipium. Viuificat autem eam per charitatem, secundum illud i. Ioan. 3. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. ergo Deus est ipsa charitas.

¶ 3 Præt. Nihil creatum est infinita uirtus, sed magis omnis cōtura est uanitas: charitas autē non est uanitas, sed magis uanitatem pugnat, & est infinita uirtus, q̄a animam hoīs ad bonum infinitum perducit. ergo charitas non

nestabilitur intentum. Maior siquidem illa. Nullus actus perfecte producitur ab aliqua potentia actiuâ: nisi sit ei connaturalis per aliquam formam: quæ sit principium actionis, tam clare patet & in naturalibus, & in artificialibus, & in moralibus, ut nulla infirmitas occurat. Minor quoque formaliter sublimanda, s. Actus charitatis per recte p-

ducitur ab aliqua poten-

tia,

s. f-

volunta-

tate,

est ali-

iquid crea-

tum in anima.

S E D C O N T R A est, quod Aug.

dicit * 13. de doctrina Christiana.

Charitatem voco motu animi ad

friuenti Deo propter ipsum: sed

motus animi est aliquid creatum

in anima: ergo & charitas est ali-

iquid creatum in anima.

R I S P O N. Dicendum, q̄ Magis-

ter perscrutatur hāc quæstionē *

in 17. dist. primi lib. sent. & ponit,

quod charitas nō est aliquid crea-

tum in anima, sed est ipse Spiritu-

sanc̄tus mente inhabitan-

ts. Neq̄ sequitur ergo a-

ccordio. Quod a-

ctus charitatis est co-

naturalis actus po-

tentiae voluntatis per

formam: quæ sit prin-

cipium actus charita-

tis: s. si non est conna-

turalis per naturam volunta-

tis, quia confitetur, q̄ excedit na-

turem voluntatis. Er-

go et ei connaturalis

per formam super-

raditum naturali

potentie, per quam

formam inclinatur

ad charitatem actum.

Hæc ratio literæ

offensio formata, q̄

uis in litera dicunt ad inconveniens, quia

sollicitus est actus charitatis

ex imperfectione

ex lax productionis

modo, quæ sunt a-

ctus naturales, &

actus virtutum. Secū-

da ratio est, quia a-

ctus charitatis non

efficiat. Et sequitur,

la qualis patet falsi-

ties vero consequen-

tes probatur: quia

nulla virtus habet

inclinacionē ad

actum, sicut

charitas. Tertia ratio est: quia actus charitatis non est delectabilis. Et sequitur similiter clara est, & falsitas consequentis probarum: quia nulla virtus ita delectabiliter operatur, sicut charitas.

Circa has ultimas rationes dubium occurrit, quia fallit uide-

tur, quod nulla virtus habeat tantam inclinationem in suum actum,

& delectationem, sicut charitas. Constat n. q̄ proportionaliter

loquendo, quilibet virtus que inclinat ad actum proprium, cum

cum proprio principium eius elicitiū, licet subiectum sic, vel

alter dispositum: non que inclinet ad actum istius virtutis, si

cur illius, vt pater. Et simile est de delectatione, in iuriutibus fal-

tem: qui quis non est admittit malum in materia. Non enim est iu-

stus qui non gaudet iustis operibus: nec liberalis, qui non gaudet

liberalibus, & sic de aliis. Quantum enim est ex parte virtutis

qua est & inclinatio, & delectatio in actu, licet ex parte subiecti

alii contingat.

Ad huius eidem scito, quod actus aliarum uirtutum dupli-

citer fieri possunt, informes, i. & formati. Actus autem charitatis

non posse esse informis, uno tantum modo potest. Rur-

sum, quanto aliquid est perfectius, tanto appetitus proprius illius

est perfectior. Proportionata enim oportet esse, & rei perfectiori

inclinationem proportionari perfectiori coaptari oportet. Si igitur

eteras virtutes ad proprios actus informes ex una, & charitatem

ad suum actum ex altera parte referamus, manifestum est, cum

actus charitatis sit melior aliis actibus, & charitas sit melior ca-

teris virtutibus, q̄ inclinatio charitatis est maior ad suum actum, quam aliarum ad fuos: tum quia in his, quæ non mole magna sunt, id est major quod melius: ac per hoc charitatis inclinatio, cu

si melior, erit maior: tum quia uidentur, quod magis inclinatur appetitus superior ad suum bonum, quam appetitus inferior ad

suum, ut refutatur maior delectatio confe-
quens latet actum appetitus superioris in suo bono. Plus enim delectatur voluntas in consecutione perfecta sui boni, quam appetitus sensitus in consecutione sui boni, ut in preceden-

ti libro author in tractatu de delectatione t. 2. q. 114. art. 4.
aperuit. Si autem re-
feramus omnes uit-
utes ad actus forma-
tos, conflat etiam q̄ charitas magis incli-
nat ad actum forma-
tum ea ratione, quia
quod est per se, pot-
ius est eo quod est per aliud. Relique
eius uitutes per
charitatem, charitas
autem per seipsum in
actum formatum ten-
dit. Et ex hoc patet
etiam, quod nulla ita
delectabiliter opera-
tur: tum quia maiori-
rem inclinationem
major sequitur dele-
ctatio: tum quia char-
itas maxime libere
operator, ut pote sup-
rema uirtutum, &
a nulla alia mota ce-
teras mouens. Libe-
rum enim sui cau-
sa est, ut dicitur 1. Meta-
phys. Constat autem,
q̄ quanto liberius, ta-
to delectabilius quis
operator. Potest quo
que una communis
causa reddi, quare
charitas magis inci-
nat, & delectat: quia
ex propria ratione
habet, q̄ sit habitua-
lis amor, cui per se
primo conuenit in-
clinatio, & delectatio
in opere. Omnia enim quaunque in aliquid inclinantur, in qua-
rum amant illud, inclinantur in illud. Ipse ergo amor magis incli-
nat ad amandum. Et similiter in quibusunque delectamur, qua-
tenus amat. Quanto ergo magis ipse amor in suo amandi opere
delectabitur? Et propter hanc rationem, quae est ex propriis chari-
tatis: quia nulla virtus nisi charitas est amor, auctor sine proba-
tione alia, ut puto, pertransiit. Et per hanc patet solutio obiectorum
in promptu: quia, si non est equa comparatio inclinatorum
& inclinatio. Virtutes enim ceteræ sunt sicut inclinate ad fuos
actus: charitas autem est ipsa inclinatio in suum actum: & ideo
charitati primo, reliquis per se secundum oportet inclinari in fuos
actus. Iuxta autem antedicta patet solutio obiectorum ex hoc, q̄
licet sit æquitas proportionalis in omnibus uirtutibus ad fuos
actus, non tamen est æquitas quantitativa, propter quam inequa-
litatem dictum est, q̄ nulla virtus habet tantam inclinationem ad
suum actum.

Circa easdem rationes dubium occurrit: quia si charitas ponit in
anima hos tres modos operarum: i. perfecte, faciliter, & delectabiliter,
poterit quis expertus in seipso faciliter, delectabiliter, atque
vt conaturaliter exercitum actum charitatis, sicut per experientiam,
(q̄ est maxima certudo) se effe in charitate, quod est inconveniens.

Ad hoc dicitur, q̄ actus referatur ad habitum, & potentiam, a qui
bus est. Et licet referendo actum ad habitum, conuenientia sit in-
terior habitus acquisitos, & infusos, quia quilibet perfectionem, faci-
litatem, & delectationem ex illa habet, ut dictum est: referen-

QVAEST. XXIII.

ARTIC. II.

do tamen actum ad potentiam operativam , differentia est inter actus habitum acquisitorum , & infusorum circa communicationem harum conditionum : quoniam in acquisitis quantum habet subiectum de habitu , tantum habet de perfectionis , facilitatis , & delectationis modo . Ethoc , quia habitus acquiritur ex actibus , ex quibus operativa potestia concinno perficitur , & inclinatur magis ad similes actus .

In infusis autem subiectum habet ipsum per modum habitus firmiter & conformatum ad inclinationem illius propero oppositum caufam : quia si non ex actibus , sed de forma venit . Et propterea euenit , ut in acquisitis continua delectatio in opere sit signum generati habitus . In infusis vero habitus est absque delectatione communicata subiecto , propero quod dicuntur in litera , quod nulla virus sic inclinat , & delectat , & non dicitur . Nullus habet virtutem tantum inclinatur , & quando etiam continua est delectatio in opere , non est infallibile signum , quamvis plurimum verisimiliter habitus , quia potest ex acquisitione simili habitu , vel connaturali inclinatio , delectatio in opere simili oportet infuso punire . ¶ Ad obiectionem ergo dicitur , quod quamvis habens habitum infuso , & videntes illo , sit principium auctus perfectum quantum ad integratem , antequam firmatur habitus : & quantum ad modum integratitatem , postquam habitus infuso firmatus est per modum habitus . & similiert inclinatur quantum est ex parte habitus , & debet inde delectari ante firmatum habitum , & post quasi connaturali habitum infuso factum similiert inclinatur , & delectetur in illius habitus infuso opera non tamen sequitur , quod experientia certa cognoscatur in se esse habitum infusum illorum . Atque principium , quia auctus illi possunt ex alio principio expertas conditio-nes & modos habere . Ex acquisitione habitu simili , vel naturali inclinatione . Notanter autem dixi expertos : quoniam nos esse perfectum principium secundum rem , auctus secundum rem habitus infuso , quamvis in nobis sit , non tam experimentur . Si .n .hoc ex experientia cognoscemus , certissima cognitione charitatem fidem , & spem infusas in nobis esse feremus . Hoc n .non potest suppleri habitus acquisitus , aut inclinationis naturalis , vt .n .constitutus principium perfectum auctus rem pertinentis ad habitum infusum . vi pater . Et propterea author ex ratione perfecti principii probavit in litera necessitatem charitatis , & in ea fundauit conclusionem , & non super promptitudine & delectatione , quae possunt suppleri per inclinationem acquisitus habitus , vel natura .

¶ In eodem art . 2 . in responsive ad tertium , dubium occurrit circa illam allatam propositionem . Charitas operatur formaliter , &c . Est .n . possumus ad oppositum , quam ad intentum : quoniam operari formaliter , duplicitate intelligi potest , vel principiis opus , vt formam , i .o . aliquid operatur , ut calor est principium calefacienti : vel facere effectum formale , ut calor facit est calidum id , in quo est . Quocunq; autem modo fumatur , si forma facit effectum infinitum ex modo facienti , non evadat quin sit infinitum . immo potius inferatur infinitas forme ex effectu formalis , & auctu elicito si sit infinitus , quia conitatis & quantitas virtutisque sequitur quantitatem forme . Non enim calor vt tria , constituit est calidum vt decem , nec elicit calefactionem vt decem . Male igitur ex modo operandi formaliter , restorquetur infinitas in charitatis auctor , & tollitur ab ipsa charitate . ¶ Ad evidentiam huius rei scito , quod cum forme accidentales a substantialibus proficiantur , oportet efficaciam formarum accidentalium in substantialium virtutes resoluere , quibus sunt conaturalia accidentia illa secundum se , vel sua principia ut patet de calore conaturali primò substantiali ignis . Eius enim efficacia vbiunque inueniatur , in ignem resoluitur . Propero quod in secundo de anima , augmentum ex eo , quod cum a calore caufatur , ignis tribuebatur ab Empedocle , & ex natura ignis reprobatur ab Aristotele . Propter quod , cum charitas talis forma accidentalis sit , ut nulli

creature facta , aut faciliter connaturalis esse possit , ne substantia secundum accidentia naturae , & littera connaturalis sit : efficacia eius in quocunq; cunctis diuinatibus naturam pensanda est , & mandanda , & proximum & connaturale eius principium

tentes , ex uerbis eius sumptuerunt occasionem errandi .

A D S E C U N D U M dicendum , quod Deus est vita efficiens , & anima per charitatem & corporis per animam : sed formaliter charitas est vita anime , sicut & anima corporis . vnde per hoc potest concludi , quod sicut anima immediatè vnitur corpori , ita charitas animæ .

A D T E R T I U M dicendum , quod charitas operatur formaliter . Efficacia autem forme est secundum virtutem agentis , qui inducit formam . Et ideo pater , quod charitas non est infinita , sed quod facit effectum infinitum , dum coniungit animam Deo iustificando ipsam : hoc demonstrat infinitatem virtutis diuinae , qui est charitatis actor .

H rritatis non sicut communiter est creator , sed sicut fabi foli communicator . Hinc n . sit quod charitas secundum agentem est , & formaliter faciat hominem fit communitaliter , & per actum elicuum actualiter . Sit autem Deo , infinitum quod est excedens omnem agentem creati , & creabilis .

¶ Ad literam autem uerba descendendo aduterem me participare in subiecto alterius nature , refutans agens ut quod . Alterum ut quod uitium ramum sit , quo proficiuntur , & cui connaturalis est . Vel genitici participatus in animali & referunt in animalia , quod interfert in ignem unde est . Et hunc utrumque formatur , & operatur per calorem , non solam tamen effectu modo , quia hoc ut uter , ille ut calor , sed etiam effectus calor ut sic non attributur , proprius locutus uter , sed ignem resoluitur in illud uter , scilicet in exemplo allato ex secundo de anima agens augmētum animalis . Sic autem est in proprio . Charitas forma participata in voluntate crea & spiritali deinde tempore operatur formaliter . ut quo & non potest habeat duplex quod . si hominem uter est , & diversus est respectu aliquorum effectuum homo potest & charitas quo , respectu tamen proprii effectus est cognitionis origine le tener solus Deus , pater ut quod . Talis aut effectus est innatus , quia charitatis efficacia charitatis in factu effectum infinitum inducit ut causam actum ut quod uter de operatione formam charitatem , ut formaliter operetur . Vnde autem oppositum dicitur , q; auctor non intendit quod formaliter id est per modum formarum ut diligenter effectu . i .p . per modum agentis , ut quod est proprie-tes . Et propterea opime , subtiliter , & classificaverit quod efficacia forme est secundum virtutem agentis formam . Oportet namque ibi formam operari per modum formarum , requireti aliud operari proprii actus , ex quo fit efficacia illius forme . Operari si per modum forme proficiatur fons , ut per modum uerbi agentis . Et sic pater , quod modum rerum arguedo afflumtorum , praeceps fumatur operari . Reducto tamen iste modus ad unum illorum in communione ut pater ex dictis . Pater quo , quod proprietas operatur formaliter , intermixta quod est operari , & randi habetur , quod non oportet quod ipsi determinatur , sed quod sit ab infinito simpliciter , ut connaturali connaturalis proprietatis . Pater tertio , quod est quod charitas est non minus infinita , quam est ipsa illa , & suus actus elicitus , & quod infinitum est ipsius effectus caufam querendam esse in infinito . pater ex modo operandi formaliter in charitate .

*Super quæst. nigisti
matris articulam
terium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas sit uirtus.

In art. 3. aduerte
dico. Primo, q[uod] au
tor in reponione
ad primum ratio na
turalis dicit putat, q[uod]
humana amicitia no
naturale est virtus, sed confi
dens virtutem. Di
uersum autem, qualis
est charitas, est simili
citer uirtus, quia fu
duimus nature, non
superioritate propri
tudinam. Secundum,
quod in reponione
ad tertium, charita
tem nobilitatem am
icitiam lecamus quid
amicitiam. In quarto, iugantum l
et ab omnibus ordinis se
cundum rationem
fuerit societas, quia fe
licitate diuina or
itur. Parviciatio e
st communia, ut
sunt filii Deo, ut di
cuntur.

Sed CONTRA est, q[uod] Aug. *
dicit in lib. de Moribus Ecl. Cha
ritas est uirtus, que, cum nostra affectio est rectissi
ma coniungit nos Deo, quem diligitus.

RESPON. Dicendum, q[uod] humanæ actus bonitatem.
habent secundum quod regulantur debita regula,
& misera. Et ideo humana uirtus, que est principiū
omniū bonorum actuum hominis, consistit in at
tingendo regulam humanorum actuum: que quid
enam est duplex ut supra dictum est, s. humana rō,
& ipse Deo. Vnde sicut uirtus moralis diffinitur per
hoc quod est secundum rectam rationem, ut patet*
in Ethic. ita etiam attingere Deum constituit rationem uirtutis, sicut etiam lupa dictum* est de si
de & ipse. Vnde cum charitas attingat Deum, quia
coniungit nos Deo, ut patet per autoritatem* Au
gustini in tractam, consequens est charitatem esse uirtu
tem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q[uod] Philosophus
in Ethic. non negat amicitiam esse uirtutem, sed
dicit quod est uirtus, uel cum uirtute. Posset enim
dic, quod est uirtus moralis circa operationes, que
funt alii, sub alia tamen ratione, quam iustitia.
Nam iustitia est circa operationes, que sunt ad aliū
sub ratione debiti legalis: amicitia autem sub ratio
ne beneficij cuiusdam debiti amicabilis, & moralis:
ut magis sub ratione beneficij gratuiti, ut patet per
Philosophum* in Ethic. Potest tamen dici, quod
non est uirtus per se ab aliis diffinita. Non enim ha
bet rationem laudabilis & honesti nisi ex obiecto, se
cundum s. q[uod] fundatur super honestatem uirtutum.
Quod patet ex hoc, q[uod] non qualibet amicitia habet
rationem laudabilis, & honesti, sicut patet in amici
tia celestis, & utrius. Vnde amicitia uirtuosa, ma
gis est aliquid consequens ad uirtutem, quam sit uir
tus. Nec est simile de charitate, que non fundatur
principaliter super uirtutem humanam, sed super
bonitatem diuinam.

AD SECUNDVM dicendum, q[uod] eiusdem uirtutis
est diligere aliquem, & gaudere de illo. Nam gaudiū
amorem coequitur, ut supra * habitum est, cum de
passionibus ageretur. Et ideo magis ponitur uirtus
amor, q[uod] gaudiū, q[uod] est amor effectus. Ultimū aut
quod ponitur ratione uirtutis, non importat ordi
natam.

*Super quæst. nigisti
matris articulam
terium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas sit uirtus.

AD TERTIVM sic procedit.
A Videtur q[uod] charitas non sit
uirtus. Charitas enim amicitia est
quædam: sed amicitia a Philosophis
non ponitur uirtus, ut * 18.
li. Ethic. patet, neque enim concur
ratur inter uirtutes morales, neq[ue]
etiam inter intellectuales. ergo c
eteras, quia fu
duimus per communicatione
diuina nature, non
superioritate propri
tudinam. Secundum,
quod in reponione
ad tertium, charita
tem nobilitatem am
icitiam lecamus quid
amicitiam.

* 2 Præt. Virtus est ultimum potē
tia, ut dicit in lib. de celo & mundo:
sed charitas non est ultimum
sed magis gaudium & pax. ergo
videtur q[uod] charitas non sit uirtus,
sed magis gaudium, & pax.

* 3 Præt. Omnis dicitur seipsum quidā
habitus accidentalis: sed charitas non
est habitus accidentalis, cu
m sit nobilior ipsa anima. Nullum
aut accidens est nobilitas subiecto.
ergo charitas non est uirtus.

Sed CONTRA est, q[uod] Aug. *
dicit in lib. de Moribus Ecl. Cha
ritas est uirtus, que, cum nostra affectio est rectissi
ma coniungit nos Deo, quem diligitus.

C RESPON. Dicendum, q[uod] humanæ actus bonitatem.
habent secundum quod regulantur debita regula,
& misera. Et ideo humana uirtus, que est principiū
omniū bonorum actuum hominis, consistit in at
tingendo regulam humanorum actuum: que quid
enam est duplex ut supra dictum est, s. humana rō,
& ipse Deo. Vnde sicut uirtus moralis diffinitur per
hoc quod est secundum rectam rationem, ut patet*
in Ethic. ita etiam attingere Deum constituit rationem uirtutis, sicut etiam lupa dictum* est de si
de & ipse. Vnde cum charitas attingat Deum, quia
coniungit nos Deo, ut patet per autoritatem* Au
gustini in tractam, consequens est charitatem esse uirtu
tem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q[uod] Philosophus
in Ethic. non negat amicitiam esse uirtutem, sed
dicit quod est uirtus, uel cum uirtute. Posset enim
dic, quod est uirtus moralis circa operationes, que
funt alii, sub alia tamen ratione, quam iustitia.
Nam iustitia est circa operationes, que sunt ad aliū
sub ratione debiti legalis: amicitia autem sub ratio
ne beneficij cuiusdam debiti amicabilis, & moralis:
ut magis sub ratione beneficij gratuiti, ut patet per
Philosophum* in Ethic. Potest tamen dici, quod
non est uirtus per se ab aliis diffinita. Non enim ha
bet rationem laudabilis & honesti nisi ex obiecto, se
cundum s. q[uod] fundatur super honestatem uirtutum.
Quod patet ex hoc, q[uod] non qualibet amicitia habet
rationem laudabilis, & honesti, sicut patet in amici
tia celestis, & utrius. Vnde amicitia uirtuosa, ma
gis est aliquid consequens ad uirtutem, quam sit uir
tus. Nec est simile de charitate, que non fundatur
principaliter super uirtutem humanam, sed super
bonitatem diuinam.

D RESPON. Dicendum, q[uod] actus
& habitus specificantur per obiec
ta, ut ex supra dictis* patet. Pro
prium autem obiectum amoris ē
bonum, ut supra f habuit est. Et
ideo ubi est specialis rō boni, ibi
est specialis ratio amoris. Bonum
autem diuinum, in quantum est
beatitudinis obiectum, habet spe
cialis rationem boni. Et ideo amor
charitatis, qui est amor huius boni,
est specialis amor. Vñ & chartas
est specialis uirtus.

In responsione ratione secundum
quid. Et hoc modo
uerum est, quod bo
num diuinum ut ob
iectum beatitudinis,
habet specialis ra
tionem boni. Deus si
quidem ipse secun
dum seipsum sicuti
est, obiectum beat
itudinis in patria est.
Et quia hoc est supre
ma, & uniuersalissi
ratio Dei, aliae ra
tiones diuini boni
distinguuntur ab illa,
ut rationes secundū
quid a simpliciter,
& ut particulares ab
uniuersali, nō in pre
dicando, sed quasi in
effendo, & cauſan
do. Vnde Deus ut
obiectum beatitudini
naturalis distin
guetur a seipso ut ob
iectum beatitudinis
supernaturalis, ut se
cundum quid a sim
plicer. Et simile est
de quibuscumque
aliis

alii rationibus. Ead hunc sensum reduce quod charitas ponitur in disfin-
re memento quacumque de humido scriptum sunt. Signo autem eius est, quod dependet ab ea aliquiliter oes de beato scripto est. virtutes, ut infra dicetur. Sicut quo super oia bona etiam prudenter ponitur in diffi-
cua continet eum & q. charitas omnibus imperat. Hanc. ex su patet fin 2. & 6. Ethic. eo quod uir
prema uirueralitate uirtutes morales dependent a pru-
denti suae. ^{q. lib. 1. Eth. c. 2. a medio}

^{to. 5.} A D PRIMVM ergo dicendum, quod charitas ponitur in disfin-
re memento quacumque de humido scriptum sunt. non quia sit
scientialiter omnis uirtus: sed q. aucten eius est, quod dependet ab ea aliquiliter oes de beato scripto est. virtutes, ut infra dicetur. Sicut
quo super oia bona etiam prudenter ponitur in diffi-
cua continet eum & q. charitas omnibus imperat. Hanc. ex su patet fin 2. & 6. Ethic. eo quod uir
prema uirueralitate uirtutes morales dependent a pru-
denti suae. ^{q. lib. 1. Eth. c. 2. a medio}

A D SECUNDUM dicendum, quod uirtus, uel ars, ad quam pertinet finis ultimus,

imperat uirtutibus, uel artibus, ad quas pertinet ali

fines secundarii, sicut militaris imperat equitatu, ne

dicitur in 1. Eth. Et ideo quia charitas habet pro obie-

cto ultimum finem humanae uitae, & beatitudinem

eternam: ideo extendit se ad actus totius humanae

uitae per modum imperii, non quasi immediate eli-

cens omnes actus uirtutum.

A D TERTIVM dicendum, quod preceptum de

diligendo, dicitur esse iusso generalis: quia ad hoc

reducunt omnia alia precepta sicut ad finem, se-
cundum illud ad Tim. 1. Finis precepti charitas est.

A R T I C U L U S VI.

Vtrum charitas sit excellentissima

uirtutum.

A D SECVNDVM dicendum, quod uirtus, uel ars, ad quam pertinet finis ultimus,

imperat uirtutibus, uel artibus, ad quas pertinet ali

fines secundarii, sicut militaris imperat equitatu, ne

dicitur in 1. Eth. Et ideo quia charitas habet pro obie-

cto ultimum finem humanae uitae, & beatitudinem

eternam: ideo extendit se ad actus totius humanae

uitae per modum imperii, non quasi immediate eli-

cens omnes actus uirtutum.

A D QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod cha-

ritas non sit una uirtus. Habitum in distinguantur secundum obiecta: sed duo sunt obiecta charita-

ris, scilicet Deus, & proximus, quae in infinitum abinu-
cuntur. ergo charitas non est una uirtus.

¶ 2 Præt. Diuersæ rationes obiecti diuersificantur habi-

tum, etiæ si obiectum sit realiter idem, ut ex supra di-

cis patet: sed multe sunt rationes diligendi Deum, q. a

ex singulis beneficiis eius perceptis debitores sumus

dectionis ipsius. ergo charitas non est una uirtus.

¶ 3 Præt. Sub charitate in cluditur amicitia ad prox-

imum: sed Philosophus in 8. Ethic. ponit diuersas

species amicitiae. ergo charitas non est una uirtus, sed

multiplicatur in diuersas species.

SED CONTRA. Sicut obiectum fidei est Deus, ita

& charitas: sed fides est una uirtus propter unitatem

diuinæ ueritatis, secundum illud ad Ephes. 4. Una si-
des. ergo etiam charitas est una uirtus propter unita-

tem diuinæ bonitatis.

R E S P O N S U M. Dicendum, quod charitas, sicut dictum *

est, est quædam amicitia hominis ad Deum. Diuersæ autem

amicitarum species accipiunt quidem uno modo

secundum diuersitatem finis: & secundum hoc dicun-

tur tres species amicitiae, scilicet amicitia utilis, delectabi-

lis, & honesti. Alio modo secundum diuersitatem co-

municationis, in quibus amicitiae fundantur: sicut

alia species amicitiae est consanguineorum, & alia co-

civium, aut peregrinantium, quarum una fundatur

super communicatione naturali, alia super communica-

tione civili, uel peregrinationis, ut patet per Phi-

losophum in 8. Eth. Neutro autem istoru mōdoru

charitas potest diuidi in plura. Nam charitas finis est

unus, scilicet diuina bonitas. Est etiam una communicatio

beatitudinis eterna, super quam hac amicitia funda-

tur. Vnde relinquitur, quod charitas est simpliciter

una uirtus, non distincta in plures species.

A D PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa di-

recte procederet, si Deus, & proximus ex aequo essent

charitatis obiecta: hoc autem non est uerum, sed

Deus est principale obiectum charitatis: proximus

autem ex charitate diligitur propter Deum. A D SECUNDUM dicendum, quod charitas non est ex-
cepit. sed ligandi attendit principaliter a charitate diuina bonitas, quae est eius substantia, secundum Psal. 105. Confitemini Domino, quoniam debet. Aliæ autem remations ad diligendum in obiectum debitum dilectionis facientes, sunt consequentes ex prima.

A D TERTIVM dicendum, quod amicitia de qua Philosophus loquitur, est diuersa diuersa communicatio. Quod in charitate habet, ut dictum est. Et ideo non est simili-

dis. Sed in aliis. A R T I C U L U S VI.

Vtrum charitas sit excellentissima

uirtutum.

A D SECVNDUM sic procedit. Videtur, quod charitas non est ex-
cellentissima uirtutum. Altioris, n. potentia altior est uirtus, sicut & altior operatio: sed intellectus est altior voluntate: & a dirigunt ipsam: ergo fides, q. est in intellectu, est excellentior charitate, que est in voluntate. ^{q. lib. 1. Eth. c. 2. a medio}

¶ 2 Præt. Illud q. qd alio operatur, vñ eo cē inservit, sicut minister, q.

quæd aliquid operatur, est inferior

q. d. sed fides per charitatem ope-

ratur, ut habetur ad Gal. 5. ergo fides est excellentior charitate.

¶ 3 Præt. Illud q. se h̄t ex additione ad aliud, vñ esse perfectum: sed spes vñ se habere ex additione ad charitatē, nam charitatis obiectum est bonum: spes autem obiectum est bonum arduum: ergo spes est excellentior charitate.

SED CONTRA est, q. d. ad Cor. 13. Maior horum est charitas. RESPON. Dicendum, q. cu bonum in humanis actibus attēdatur, q. regulantur debita regula, necesse est, q. uirtus humana, q. est principium bonorum, actuum, cōficiat in attīngendo humaniorū actuum regula. Est aut duplex regulabili-
tatis, q. dicitur, q. dicitur.

manorum actuum, ut supra dicitur. est, scilicet humana, & Deus: sed Deus est prima regula, a qua est humana regula, q. dicitur. Et ideo uirtus theologica, q. cōficiat in attīngendo illam regulam primā, q. dicitur.

carum obiectum est Deus, excellentiores sunt in uirtutibus moralibus, uel intellectu, q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur. q. dicitur.

preferunt uirtutibus omnibus, perficiuntur ad cognoscendum. Et ad hoc infinitum uirtus autem apud ipsius illa uerba, quamvis et si non apud ipsius, sed intelligatur, certis pars, et intelligibiles de cognitione, & intellectu uere, ubi dicitur ad Deum in se, cognitione autem ad Deum in nobis spissimam attingit. In pauperrima autem leuis est, ubi tam uirto, quam dilectio Deum fecundum se attinet.

Super quod. nigra materia articulus

In art. 7. aduerte hic differet quid in re & quid in sermone ratione, sensu lumine apud philosophas, & mandibulis, uero apud homines risu extremitate. Secundum re quidam absque charitate possunt in homine absolute considerare aere uirtutes, & perfecta perfectione requiri ad uitium humanum. Sed quoniam quilibet autem iudicare debet secundum proprius sui generis causas, nescimus quidem secundum humores, astrologos, secundum alia & in die diversa etatio sermonis apud theologos & alios. Theologus figura, cuius obiectum est Deus, & homo in bonum constitutum solum in ordine ad hoc ultimum simpliciter, qui est obiectum charitatis, distinguendo dicti, & perfectio uirtutis est duplex in genere, & simpliciter, & quod fine charitate & fidei cum sunt uirtutes pecte in genere, sed non simpliciter. Philosophus autem, qui bonum bonum constituit in ordine ad ultimum finem naturalem, nec superiore non habent uirtutes humanas finis, & charitate ueras, & pectas uirtutes simpliciter dicit. Nec pecta contradicit, del imperfeta notitia philosophie de hominis bonitate in causa est. Quodan philosophus vocat perfectum simpliciter, quia non est ei-

A D PRIMVM ergo dicendum, q̄ operatio intellectus completum in quoq̄ intellectus est in intelligentia: & iō nobilitas operationis intellectualis attendit in mensuram intellectus. Operatio autem voluntatis, & cuiuslibet uirtutis appetitus perficitur ex inclinatione appetentis ad rem, sicut ad terrenum: iō dignitas operationis appetitus attendit in rem, q̄ est obiectu operationis. Ea autem quae sunt infra animam, nobiliore sunt in anima, q̄ in seipso, quia unumquodque est in aliquo p̄ modum eius in quo est, ut haberet in li. ^{11.6. c. 3. & 4.} Causis. Quae uero sunt supra animam, nobiliore sunt in seipso, q̄ sint in aia. Et iō eorum q̄ sunt infra nos, nobiliore est cognitio, q̄ dilectio. Propter quod Philosopher in 7. Ethic. præstulit uirtutes intellectuales moralibus: sed eorum quae sunt supra nos, & peccato dilectio Dei, cognitio, pfectio.

E t i o iō charitas est excellētior fide. A D SECUNDVM Dicendum, q̄ fides non operatur per dilectionem, sicut per instruētum, vt dñs per seruum, sed sicut per formam propria. & iō ratio non sequitur. A D TERTIVM Dicendum, q̄ idem bonum est obiectum charitatis, & spei, sed charitas importat unionem ad illud bonum, p̄ spem autē distantiam quādam ab eo. Et inde est q̄ charitas non resipicit illud bonum ut arduum, sicut ipse. Quodnam iam unum est, non hēt rōnē ardui. Et ex hoc apparet, quod charitas est perfectior spe.

ARTICULUS VII.

Vtrum sine charitate possit esse aliqua uera uirtus.

A D SEPTIMVM sic procedit. Videtur, quod sine charitate possit esse aliqua uera uirtus. Virtus autem proprium est bonum actum producere: sed illi qui non habent charitatem, faciunt aliquos bonos actus, puta, dum nudum uestiti, famelici pacūt, & similia operantur: ergo sine charitate potest esse aliqua uera uirtus. ^{11.7. Physic. text. 17. & 18. 10. 2.} ¶ 2 Præt. Charitas non potest sine fide procedit. n. ex fide non fit agit. Apost. dicit 1. Tim. sed in

A infidelibus potest esse uera castitas, dum concupiscentias cohibet, & uera iustitia, dum recte iudicant: ergo uera uirtus potest esse sine charitate.

¶ 3 Præt. Scientia, & car. uirtutes quādam sunt, ut patet in 6. Ethic. sed huiusmodi inueniuntur in hominibus peccatoribus non habentibus charitatem: ergo uera uirtus potest esse sine charitate.

alio rem finem considerare, theologus non potest esse perfectum in genere, & imperfectum similem, q̄a eius est alio rem finem considerare. Et si hac bene notaueris, & sciremis 11.6. c. 3. & 4. applicare, cum reuerentia sufficiens dicta theologorum, & pli lothophos non spernes.

In eodem articulo tam in responsione ad primum, quād in responsione ad secundum, canē ne fallaris ex eo, qd dicitur, q̄ sine charitate deest debita ordinatio, ad finē ultimum. Si namque debita ordinatio deficiat, actus non solum est imperfectus, sed malus. Privatio siquidem boni debiti, malum conficit. Causa inquam, quoniam non est firmo de ordinazione debita actu: 3.

ad hoc, quod sit bonus moraliter, sed ad hoc, quod sit bonus simpliciter, ad uitā aeternam. Et propterea huiusmodi privatio non conficit auctum malum moraliter, sed non bonum simpliciter, & protépore, quo obligat, ceperit charitatem, cōstituit etiam malum. Privatio siquidē boni debiti, quando, si cū & cōporet, cōficit uera rōnē mali. Sed hoc est extra positionem, ubi ab solituete, & non pro tali tempore qualiter est.

Super

D In art. 8. aduerte quod uera uirtus possit esse aliqua uera uirtus, & non uerum, quia abducit a finali bono. Sic ergo patet, quod uera uirtus uera simpliciter est illa, que ordinata per seipso bonum hominis, sicut etiam Philosopher in 8. Ethic. dicit, quod uirtus est dispositio perfecti ad optimū: & sic nulla uera uirtus potest esse sine charitate. Sed si accipiatur uera uirtus secundum quod est in ordine ad aliquem finem particularem, si potest aliqua uirtus dici sine charitate, in quantum ordinatur ad aliquod particulare bonum: sed si illud particulare bonum non sit uerum bonum, sed apparenz, uirtus etiam, quae est in ordine ad hoc bonum, non erit uera uirtus, sed falsa similitudo uirtutis. Sicut non est uera uirtus auarorum prudentia, qua excogitant diuersa genera lucellorum: & auarorum iustitia, qua gratium damorum metu contemnunt aliena: & auarorum temperantia, qua luxuria, & sumptuosa est, cohibent appetitum: & auarorum fortitudo, qua ut ait Horatius, lib. primo epistolarum:

Per mare pauperem fugiunt, per saxa, per ignes,

ut Augustinus dicit in quarto libro contra Iulianum.

Si uero illud particulare bonum sit uerum bonum, puta, conseruatio ciuitatis, uel aliquid

huiusmodi, erit quidem uera uirtus, sed imperfec-

cia,

ta, nisi referatur ad finale, & perfectum bonū. Et si m̄ hoc simpliciter utra virtus sine charitate cē nō p̄t.

A D P R I M U M ergo dicendum, q̄ actus alicui? charitate carentis p̄t esse duplex. Vnus quidem s̄m hoc, q̄ caritate caret, ut potest cūnact facit aliquid in ordine ad id, per quod caret charitate. Et talis actus s̄-per est malus, sicut Aug. * dicit in 4. contra Julianū, q̄ actus infidelis, in quantum est infidelis, semper est peccatum, etiam si nūdū operat, uel quicquid aliud huiusmodi faciat, ordinans ad finē sue infidelitatis. Altius autem potest esse actus charitate carentis non secundum id, q̄ charitate caret, sed secundum quod habet aliquo d'aliud donum Dei, vel fidem, vel sp̄, vel etiam natura bonum, quod non totum per pec-
catum tollitur, ut supra dictum * est. Et secundum hoc sine charitate potest quidem esse, aliquis actus bonus ex suo genere, non tamen perfecte bonus, q̄a deest debita ordinatio ad ultimum finem.

A D S E C U N D U M Dicendum, q̄ cum finis se ha-beat in agibilibus, sicut principiū in speculabilibus, sicut non potest esse simpliciter vera scientia, si desit recta estimatio de primo & indemonstrabili princi-pio: ita non potest esse simpliciter vera iustitia, aut ve-ra castitas, si desit ordinatio debita ad finem, qua est per charitatem, quantumcumq; aliquis se recte circa alia habeat.

A D T E R T I U M Dicendum, quod scientia, & ars de sui rōne important ordinem ad aliquod particu-lare bonum, non autem ultimum finem humanae vita, sicut virtutes morales, quae simpliciter faciunt hominem bonum, ut supra dictum * est: & ideo nō est similis ratio.

In corp. 22.
& 3. q. 57. cc.
q. 66. 41. 7.

Super quest. tertie ar-ticulum etiam.

In ar. 8. aduerte q̄ virtutes aliae, ut ex supradictis pa-tet, duplicitate sumi possunt. Primo, ut sunt virtutes in proprio genere, & sic cha-ritas non est carum forma, respetu intel-lectuum nullam (proprio loquendo,) tio forma. Alio ergo modo su-muntur, ut sunt vir-tutes simpliciter apud theolum. Et sic quia habent quid-um virtutes in ordina-te omnium virtutum actus in fine in ultimum simpliciter: ideo charitas est forma virtutum tanquam conituens eas in ef-fectu virtutis simplici-ter. Non solū igi-tur charitas infor-mat effectum, quia imperat & ordinat, hoc enim commune est omni imperanti & ordinanti: sed quia, participatio passua imperii, & ordinantis sue est velut forma conituens actus alios in

* li. 2. Physi-tex 70. 10. 2.
† Ex li. 2. in Luc. in t. re-dargatione in Iu-deo. Iudeo-rum in fine collig. to 4.
& re-erat 4. se t. dif. 24 para. C.

SED CONTRA cft, q̄ Ambr. dicit charitatē cē forma virtutū.

R E S P O N S U M Dicendum, q̄ in mo-ralib. forma actus attendit princi-paliter ex parte finis: cuius rō est, quia principium moralium actuum est uolutas, cuius obiectū, & quasi forma, est finis. Semper aut̄ for-

ma actus consequitur formā ag-
tis: vnde oportet q̄ in moralibus
id quod dat actui ordinem ad fi-nem, det ei & formam. Manifes-tū est autem secundum prædictā, *
q̄ per charitatē ordinantur actus
omnium aliarum virtutum ad ul-timum finem. Et secundum hoc
ipsa dat formam actibus omniū
aliarum virtutum: & pro tanto di-citur esse forma virtutum. Nam & ipsa
cuntur in ordine ad actus formatos.

A D P R I M U M ergo dicendum, q̄ chari-tate esse forma aliarum virtutum non quidem
plater, aut essentialiter, sed magis effectu,
tum, scilicet omnibus formam impo-nit, modum * prædictū.

A D S E C U N D U M dicendum, q̄ chari-tatur fundamento & radici, inquantum ex-
stentiantur, & nutritur omnes aliae vi-tutes ordinatae ad finem suum. Et quia mater
se concipit ex alio, ex hac ratione dicimus
virtutum, quia ex appetitu finis vi-tum
actus aliarum virtutum, imperando pio-

A D T E R T I U M dicendum, quid di-cit in finis aliarum virtutum, quia omnes
estes ordinatae ad finem suum. Et quia mater
se concipit ex alio, ex hac ratione dicimus
virtutum, quia ex appetitu finis vi-tum
actus aliarum virtutum, imperando pio-

ARTICULUS VIII.

Vtrum charitas sit forma virtutum.

A R T I C U L U S VIII.

Vtrum charitas sit forma virtutum.

DE INDE considerandum est di-
in comparatione ad subiectum.
Et circa hoc queruntur:
Primo, Vtrum charitas sit in volumen
in subiecto.

¶ Secundo, Vtrum charitas causatur in
actibus præcedentibus, vel ex infusione.
¶ Tertio, Vtrum infundatur secundum
naturalium.

¶ Quartio, Vtrum augetur in habente
¶ Quinto, Vtrum augetur per additionem
¶ Sexto, Vtrum qualibet actu augetur.

¶ Septimo, Vtrum augetur in infinito
¶ Octavo, Vtrum charitas via positio
¶ Nonno, De diuersis gradibus charitatis
¶ Decimo, Vtrum charitas positio dimi-nuit
¶ Undecimo, Vtrum charitas temel habet
¶ Duodecimo, Vtrum amittitur per
peccati mortalis.

A R T I C U L U S PRIMUS.

Vtrum voluntas sit subiectum charitatis.

KA D PRIMU M sic proceditur. Videtur
voluntas non sit subiectum chari-tatis. n. amor quidam est: sed amor secundum
sophum est in concupiscenti: ergo chari-tas concupiscenti, & non in voluntate.

¶ 2 Præt. Charitas est principalsim
supra dictum † est: sed subiectum inten-sius, ergo videtur quod charitas sit in ratione, p
voluntate.

¶ 3 Præt. Charitas se extendit ad omnes nos, secundum illud i. ad Corin. v. 16. Omnes
in charitate fiant: sed principiū humanum